

így is hatást tettek, és első kiadásuk régen elfogyott. De bár a közönség mind sűrűbben adta jelét, hogy egy második kiadást kíván, ennek sürgetésére nem minden habozás nélkül határoztam el magamat. Kissé szégyenlem, ebben a kinőtt ruhában megjelenni az emberek előtt. De íme: ha kinőtt is, tiszta ruha, és sehol se foszladozó. És régi napok illata szívdótt szövetébe . . .”

Azért is közöltem a rövid kis előszót teljes terjedelmében, mert nem kapott helyet Babits különféle gyűjteményes kötetekben, holott érdekes vallomás. S azért is, mert így tudjuk, mire vonatkozott Babitsné Török Sophie-nak utalása az 1945-ben a Franklin Társulat kiadásában megjelent *Babits Mihály összes művei* 1. kötetének utószavában: „Babits Mihály hagyatékának minden sora ma már irodalomtörténeti dokumentum, fejlődésének útját, emelkedésének különös vonalát rajzolja minden töredék is. Ha ő a halálnak mai távlatában láthatná magát, talán megbocsátana nekem, hogy ígéretemet megszegve nyilvánosság elé bocsátom őt *kinőtt ruhában*, mert minden írását az Egész egybeilleszkedő darabjának látom, s a gyönyörű toronyegyetlen kövecskéjét sem minősíthetem sem értéktelennek, sem méltatlannak” (1135).

A dőlt szedésű kiemelés Török Sophie-tól való.

PÉTER LÁSZLÓ

BONYOLULT VERSTANT VAGY TUDOMÁNYOST?

Kecskés András *A magyar vers hangzásszerkezete* című, új könyvéről nem szükséges szabályos recenziót írni az Irodalomtörténet olvasói számára; e könyv koncepciója – s szövegének nem kis része – ugyanis azonos Kecskés három évvel korábban megjelent munkájának koncepciójával és szövegével, amelyről e folyóirat annak idején közölt már recen-

ziójellegű ismertetést.¹ Az új könyv a régihez képest főként két ponton bővült. Az egyik a *Vershangtani ritmuselvek a világgöltészetben* című fejezet, amelynek gondolatmenete Kecskés egy korábbi publikációjából már szintén ismert,² s amelyre itt azért nem térnék ki, mert az ezt követő vita³ ténybeli, elméleti és terminológiai vonatkozású hiányosságait – de megközelítési módjának, szempontjainak előnyeit is – egyaránt világossá tehetette. A másik *A magyar vershangzás mennyiségi leírásának néhány lehetséges módszere* című, nagy terjedelmű ismertetés, amelyről általánosságban aligha lehetne mást mondani, mint azt, hogy – a legszűkebben szakmai módszertan számára – rendkívül érdekes, termékeny belső viták kiindulópontja lehet (s kellene hogy legyen). A kívülállókat azonban az ilyen módszertani részletkérdések aligha érdekelhetik; számukra a módszerek akkor válnak érdekesekké, amikor új, a korábbiaknál jobb eredményeket érünk el velük.

A könyv megjelenésének alkalmát tehát arra használnám fel, hogy Kecskésnek a magyar ütemhangsúlyos verselésről kialakított elgondolását immáron nem recenziószerűen, hanem érdemben, valamennyi lényeges tételét fontolóra véve elemezzem. Ezt az elgondolást a szerző két önálló kötete mellett két társszerzős ismeretterjesztő munkája⁴ is képviseli szellemi életünkben, mi sem idősebb hát, mint az, hogy jelentőségének megfelelő figyelemben, érveire érvekkel válaszoló bírálatban részesüljön.

¹ Vö. Ferencz Győző: *Kecskés András: a vers hangzásvilága*, It, 1983/1. 213–220.

² Kecskés András: *Ritmuselvek és versrendszerek*. Kritika, 1980/11.

³ Ld. Vekerdi József, Szepes Erika, Szilágyi Péter cikkeit és Kecskés András válaszát, Kritika, 1981/2–3.

⁴ Vö. Kecskés András–Szilágyi Péter–Szuromi Lajos: *Kis magyar verstan*. Bp. 1984; M. Boda Edit–Kecskés András: *Tengertánc*. Bp. 1984.

1.

A magyar ütemhangsúlyos verselést Kecskés a „szólamnyomatékos ritmuselv” formateremtő hatására vezeti vissza, követve Vargyas Lajos szólamtagolás-elméletét (vö. 71 – 72.). Mint írja:

„Saját — nyelvészetileg korántsem kielégítő — pillanatnyi értelmezésem szerint a *szólam* az élőbeszédnek az a folyamatos szakasza, mely

1. a névelőktől eltekintve legfeljebb 2–3, értelmileg szorosan összetartozó szóból áll;

2. határai szóhatárok, tehát legalább egy teljes szó alkotja;

3. egy és csak egy kiemelkedő hanghordozásbeli főnyomatéka van, mégpedig első önálló jelentésű szavának első szótagján;

4. utána a beszédben újabb főnyomaték vagy nyelvileg kötött helyzetű beszédszünet következik;

5. esetenként még egy, a főnyomatéknál gyengébb, nem feltétlenül szóhatáron levő beszédritmikai nyomaték tagolja;

6. hangzásideje bizonyos mértékben igazodik közvetlen szövegkörnyezetének időtartam-viszonyaihoz. (. . .)

A szólamok szerinti tagolódás hangzásbeli vetülete a *hanghordozásnyomatékok* eloszlása. Ez a jelenség határozta meg már ugor kori ősköltészetünk sorképző ritmusát is, és végigvonul verstörténetünk szövegekkel igazolható évszázadain egészen napjainkig.” (76.)

A szólamok és az ütemek viszonyát is Vargyas koncepciójához igazodva képzelem el. Vargyas szerint a szólamok vagy egybeesnek a versütemekkel, vagy két ütemre tagolódnak, az utóbbi esetben az ütemhatár nemcsak értelmileg szorosan összetartozó szavakat választhat el, hanem szavakat is kettévághat. A megkötöttség itt csupán annyi, hogy a metszethatár nélküli ütemek csak fogyó sorrendben követhetik egymást (azaz a kisebbnek kell követnie a nagyobbat), s hogy az ütemek (sorvégi vagy erős metszet előtti, kivételes, egy szótagos ütemekből eltekintve) minimálisan két, maximálisan négy szótagból állhatnak. Kecskés itt mindössze annyi újítással él, hogy az egész szólamot kitöltő ütemet „szabad ütem”-nek, a két ütemre bomló szólamot „ütem-

pár”-nak nevezi el, leírása (vö. 88–96. és 116–118.) egyébként mindenben megegyezik Vargyaséval.

Az első ellenvetés, amely már ezen a ponton is kézenfekvő: miként lehet egy verstani elméletet olyan nyelvészeti fogalomra építeni, amely – mint Kecskés maga is jelzi – éppen „nyelvészeti korántsem kielégítő”? Vargyas szólam-elmélete 33 esztendeje ismeretes, és a művének megjelenését követő vitában nyomban nyilvánvalóvá vált – ő maga szögezte le⁵ –, hogy e szó nyelvészeti jelentését nem tisztázta. Több mint három évtized sem volt elegendő ahhoz, hogy e – valójában az elmélet publikációja előtt elvégzendő – feladatot el lehessen végezni? S meddig lehet még a hitelesség látszatában tartani egy olyan teóriát, amelynek éppen az alapfogalma „korántsem kielégítő”?

A másik, hasonlóan kézenfekvő ellenvetés: a (feltételezett) beszédbeli szólamtagolódás és a versbeli ütemtagolódás egymástól idegen elveket tákol egybe. A szólam, mint fent olvashatjuk, „értelmileg szorosan összetartozó” szavakból áll, s „határai szóhatárok”. Az ütemtagolódás viszont nemcsak elszakíthatja egymástól az értelmileg összetartozó szavakat, hanem – tekintve, hogy az ütemhatároknak nem kell szóhatároknak lenniük – teljesen értelmetlen szövegdarabkákra vagdoshatja a versszöveget; Kecskés egyik példájával (vö. 97.):

Arany el- | ménék
gyöngy a gondo- | latja.

Egy ilyen ütemtagolódás nyilvánvalóan nem épülhet semmiféle „szólamnyomatékos ritmuselvre”, azaz az értelmileg összetartozó szavak csoportjainak ritmusára, hiszen értelmetlen szótagtöredékekből áll.

A harmadik ellenvetés az „ugor kori ősköltészetünk”-re való hivatkozását illetheti. Kecskés egyebütt is sűrűn hozza fel bizonyítékként, hogy már „finnugor őseink” is így vagy

⁵ Vö. Vargyas Lajos: *A magyar vers ritmusa* c. könyvének megvitatása. Az MTA II. Osztályának közleményei, 1952. 256.

úgy verseltek (14.), a költészet „minden valószínűség szerint” emígy kezdődött (37.), „ősköltészeti példáinkból arra következtethetünk” (43.), a szólamtagolódás „ősi, az élőbeszéd nyomatékszerkezetéből adódó módja” ez vagy az (94.) stb. Pedig már Horváth János világosan megmagyarázta:

„Ősi» ritmusrendszerünket soha nem ismerhetjük meg, lévén az ősi mindenkor történetelőtti, tehát emléktelen, megvizsgálhatatlan (. . .) Története volt annak az ősinek is, csakhogy dokumentumai elenyésztek. Aki az ősinek a felderítését tűzi ki céljául, az lehetetlenre vállalkozik. (. . .) Versszövegek nélkül nincs verstörténet.”⁶

Ősköltészeti szövegeink azóta sem bukkantak fel, s ilyen módon az ilyen utalások nem egyebek délibábos fikcióknál: ez az elmélet tehát nemcsak fogalmilag-logikailag, hanem történetileg is megalapozatlan.

2.

Vargyas elgondolását Kecskés két ponton módosítja. Az egyik ezek közül a hangsúly szerepének felfogása. Vargyas szerint e versrendszerünkben a hangsúly semmiféle ritmusalkotó szerepet nem játszik, mert a magyarban – szerinte – szóhangsúly egyáltalán nem létezik, csak szólamhangsúly van, de a versben ez is csak másodlagos kísérőjelenség, hiszen a szólamok élén hangsúlytalan viszonyszók is állhatnak.

Ezzel szemben Kecskés „nyelvünk metrikai szempontból jelentős fonológiai tényezői” sorában éppenséggel első helyre teszi a szólamok „hanghordozásbeli (intonációs) nyomatéká”-t, amely szerinte nemcsak „az első tartalmas szó első szótagján”, hanem „a hosszabb szólamok belső, beszédritmikai osztáspontján” is ott lüktet (70.). Lehetne itt vitatni már azt is, miért mellőzi Kecskés Fónagy hangsúly-kutatásainak eredményeit (bár művét a jegyzetekben szerepelteti), s miként fest az ő „nyomaték”-fogalma, továbbá van-e bár-

⁶ Horváth János: *A középkori magyar vers ritmusa*. Berlin, 1928. 30.

miféle nyomaték azokon a beszédritmikai osztáspontokon. Mindezt mellőzhetjük azonban, mivel Kecskés is úgy találja, hogy a szólamnyomaték a szólamnak „esetenként csak a második vagy harmadik szótagját” emeli ki (41.). S tekintve, hogy a viszonylagos sorozatosságot biztosító százalékos korlátozással nem él, így felfogása voltaképpen csak látszólag tér el Vargyasétól, hiszen ha a „szólamnyomaték” szabadon ingadozhat az első, második és harmadik szótag között, lüktetése nem lesz szabályos, tehát ritmikus sem, s így Vargyasnak lenne igaza, aki a hangsúlyt kiiktatja a ritmustényezők sorából.

3.

Ahol nemcsak látszólagos, hanem valóban lényeges különbség mutatkozik Vargyas és Kecskés koncepciója között, az az ütemegyenlőség kérdése. Vargyas ütemtanának kulcsfogalma ez: ő úgy képzei ugyanis, hogy jóllehet a versben minden megkötöttség nélkül váltakozhatnak a különböző, 2–4 szótag között ingadozó terjedelmű ütemek, a nyelvi kiegyenlítődés ezeket aprózással-nyújtással egyformává stilizálja, s így adódik a ritmikus rendezettséghez szükséges sorozatosság-élmény.

Kecskés – finom megfogalmazásokkal bár, de – cáfolja ezt az elgondolást:

„A szólamnyomatékos ütemek és ütempárok rendjének van egy időtartambeli vonatkozása is, ti. a ritmusos szövegekben egymást követő időszakok *tartam* szempontjából bizonyos kölcsönhatást, egymáshoz igazodást tanúsítanak. Nincs szó ugyan tökéletes *kiegyenlítődés*ről (ez legfeljebb ritka kivételként fordul elő), de tény, hogy például az ütempárok négynél kevesebb szótagú második tagja kiszélesedik, részben lassabb beszédtempóval, részben kiegészítő szünetekkel közelíti meg az előző tag időtartamát.” (89.)

Ha viszont nincsen szó kiegyenlítődésről, akkor periodikus ismétlődésről, ritmusról sem lehet szó. S ebből két kér-

dés adódik. Az egyik: miként lesz ritmikus egy olyan szöveg, amelyben szabadon, összevissza keveredhetnek 2–4 szótag között ingadozó terjedelmű egységek, melyeket még a tempó se stilizál egyformává, csak egymáshoz közelítővé? A másik: Vargyasnál logikus az ütemek terjedelmének 4 szótagban való maximálása, hiszen ennél hosszabb egységeket a beszédtempó már nyilvánvalóan nem tudna a 2 szótagos ütemek ejtési tartamával egyenlővé stilizálni. De miért követi őt Kecskés itt is, ha egyszer az ütemegyenlőség koncepcióját elveti?

4.

Az ok egy rendkívül egyéni érzékelési teória, amelyet Kecskés a Nobel-díjas Békésy György bizonyos kutatási eredményeire szeretne építeni:

„Tudatunk — írja Kecskés — még az egyébként folytonos, változatlan hanghatást (például egyenletes füttyhangot) is kb. 0,8 másodperces lüktető szakaszokban észleli. Ez mintegy 75 rezdülést jelent percenként, vagyis a normális szív működés ütemének felel meg. (. . .) A folyamatos beszédben — mint a műszeres mérések is igazolják — kb. 3–5 szótagot birunk kimondani 0,8 másodperc alatt: éppen annyit, amennyit a nyomatékrend által létrehozott hangszakaszokban is megfigyeltünk. Nagyon valószínűnek látszik, hogy a különböző nyelvek hangzásszerkezetében és a különböző népek költészeti ritmusában is makacsul fel-feltűnő 2–5 szótagos egységek (hangszakaszok, ütemek, dipódiák, kólonok, verslábak) — a szótaglüktetéshez hasonlóan — élettani eredetűek, és összefüggenek tudatunk működésének alapvetően a szívdobogás üteméhez igazodó szakaszos jellegével.” (43.)

Innen adódnék hát az a véleménye, hogy — amint ezt egy másik munkájában szókimondóbban is megfogalmazza — „öt szótagnál hosszabb, tagolatlan ütemeket — természetes idegéletteni okból — egyáltalán nem is hallhatunk”,⁷ s hogy 4 szótagos egységek után „idegéletteni ere-

⁷ „Az idő és hírnév”. *Zrínyi három epigrammájának ritmikája*. Szerk. Kecskés András. Bp. 1984. 57.

detű ritmikai melléknyomatékok” lüktetnek beszédünkben-versünkben (81.).

Szerintem ezt a koncepciót Békésy Nobel-díjának tekintélyével több ok miatt sem lehet megalapozni. Egyrészt ugyanis világos, hogy amennyiben Békésy tétele – miszerint a folytonos hanghatásokat 0,8 másodperces lüktető szakaszokban észleljük – bármiféle összefüggésbe hozható lenne a verssel, akkor semmiféle különleges eljárásokra nem lenne szükség ahhoz, hogy egy szöveget verssé formáljunk, hiszen minden folyamatos beszéd 0,8 másodperces egységekkel lüktetve önmagától is versként hatna. A beszéd azonban nem folytonos, változatlan hanghatás, és így a két dolognak egymáshoz semmi köze. Másrészt Kecskés is tudja – sőt, másutt idézi is –, hogy „Békésy azt is kimutatta, hogy a hangérzékelés tudatszakasza *nem állandó* érték: a kiemelésekkel határozottan és egyenletesen tagolt, 2–8 rezdületű sorozatok tudatosulásának időkerete akár a kétszeres értékig, 160 másodpercig is kiterjedhet”, de ezt a tényt nem az ütemképzéssel, hanem a sorképzéssel hozza összefüggésbe.⁸ Kecskés itt figyelmen kívül hagyja azt, hogy szerinte – egyébként nagyon vitatható módon – a szótagok verstani szempontból is figyelembe veendő erős és gyenge ízből állván eleve egyfajta egyenletes lüktetést biztosítanak minden szövegnek,⁹ s így saját logikája szerint nemcsak a verssorok, hanem az ütemek is lehetnének 16 szótagos egységek.

Békésy kutatási eredményeinek itteni hasznosíthatósága egyébként akkor is kétséges lenne számomra, ha nem egészen más jelenségeket vizsgált volna, hiszen a kifejlett versforma, mint ez közhelyszerűen ismeretes, mindig „a szemnek és

⁸ Kecskés András: *Ritmuselemzés mingográfal*. MTA I. Osztályának Közleményei, 1978. 232.

⁹ Vö. Kecskés András: *Verselméletünk néhány vitás kérdése*. ItK., 1972/4. 522–523.; – Kecskés András: *A vers hangzásvilága*, Bp. 1981. 16.

nem a fülnek szóló szöveg diadalát jelzi”,¹⁰ nem mondott, hanem olvasott szöveg. Az olvasáspszichológia pedig egészen más adatokkal szolgál: bár „gyakorlott olvasóknál a figyelem átlagban csak 0,2 mp-ig időzik a mondat egy részleténél”¹¹ de ennyi idő alatt értelmes szavakból álló szöveg esetén 4–6 szót tudunk figyelmünkkel megragadni, ami folyamatos magyar szövegekben átlagosan 6–9 szótagot jelent; 7 szótagnyi egységeket még értelmetlen szöveg esetén is olyanmire meg tudunk figyelni, hogy egyetlen olvasás után vissza tudjuk mondani.¹² Még tágabb kereteket kapunk, ha a ritmusérzékelésben oly kitüntetett jelentőségű időérzékelést vizsgáljuk meg: a ritmikus jelenségek időszerkezetében jelenként érzékelt szakaszok – az ún. „pszichikai jelen”-ek – a kísérletek szerint kb. 6 és 12 másodperc közötti értéket mutatnak,¹³ ez az idő, akár hallott, akár olvasott szövegről van szó, messze meghaladja az eddig említett szótagszámok befogadásához szükséges időmennyiségeket.

Mi sem áll azonban távolabb tőlem, mint az, hogy a fenti tényekből valamiféle másik versérzékelési elméletet tákoljak össze. Egy ilyen koncepciót nem lehet innen-onnan felszepegetett ismeretmorzsák alapján kidolgozni; ehhez külön szakképzettség kellene. A vers ritmusát a zenei hallás – néghozzá az olvasás esetén a belső hallás – sajátos útján fogjuk fel, a zenei hallásról pedig tudnivaló, hogy „túlnő nemcsak az érzékelés, hanem az észlelés határain is. A zenei képek felfogására és elképzelésére irányuló képességként értelmezett zenei hallás a legszorosabban összefügg az emlékezet és a képzelet képeivel”.¹⁴ Így pedig abba a kérdésbe, hogy hány szótagig vagyunk képesek ütemként felfogni egy

¹⁰ Klaniczay Tibor: *Reneszánsz és barokk*. Bp. 1961. 285. Vö. még uo. 202–203. és 286.

¹¹ Kardos Lajos: *Általános pszichológia*. Bp. 1965². 118.

¹² Vö. uo. 130.

¹³ Vö. uo. 93.

¹⁴ Sz. L. Rubinstein: *Az általános pszichológia alapjai*. I. Bp. 1964. 357.

szövegegységet, a közönséges hallás- vagy olvasáspszichológiai meghatározottságokon túlmenően belejátszik az a mozzanat is, hogy minél többször ismétlődik egy azonos szótag-számú egység, emlékezetünk annál könnyebben rögzíti ezt még akkor is, ha az ismétlődésnek nem vagyunk tudatában;¹⁵ másrészt pedig az is, hogy ha már tudatosítottunk magunkban egy ritmust, fantáziánk mintegy az olvasott – hallott szöveg előtt járva felidéz bennünk egy elvárást a soronlevő szövegrészek ritmusára vonatkozóan.

Mindez világossá teheti, hogy Kecskés tétele, miszerint öt szótagnál nagyobb ütemeket „egyáltalán nem is hallhatunk”, nemcsak hogy nem igazolható „természetes idegélet-tani” alapon, hanem valószínűnek sem mondható.

5.

Az ütemek szótagszámának illetően való maximálása pedig arra készíti Kecskést, hogy a szabályos – csak éppen 4 szótagnál hosszabb ütemezéssel szabályos – ritmusú verseket aritmikus szövegdarabkák kaotikus alakzataivá magyarázza, másfelől pedig arra is, hogy – s ha egyszer a versritmus kaotikusan rendezetlen is lehet, „logikusan” – szabadverseket versekként értelmezzen.

Igaz, szavakban a ritmust ő is „valamely szempontból egynemű valóságmozzanatok (...) sorozatosan ismétlődő rendezettségének” (31.) mondja, ezt a rendezettséget azonban a gyakorlati elemzésekben olyan tágran értelmezi, hogy az valójában a szabálytalansággal azonosul. Nagy László *Emlékezés régi viharra c.* költeményénél (101.) pl. így fest:

Vihar lök- döste, sodorta barmaimat	3 2 3 4
Visszaterelni őket orrukhoz vertem botot,	5 2 5 2
szegények bőgtek, szájuk tele volt sárral,	3 2 5 2
hátuk a féle- lemtől felpúpo- sodott.	5 2 3 2

¹⁵ Vö. D. O. Hebb: *A pszichológia alapkérdései*. Bp. 1978. 118.

Ilyen elvekkkel vers lehet minden próza. Figyeljük csak meg, miként értelmezi e példát: Kecskésnél épp úgy fest az ütemek rendje, ahogyan e mondatomba behúzógtattam:

Ilyen el- vekkel vers lehet minden próza	3 2 3 4
Figyeljük csak meg, miként értelmezi e példát:	5 2 5 2
Kecskésnél épp úgy fest az ütemek rendje,	3 2 5 2
ahogy e monda- tomba behúzo- gattam	5 2 3 2

A prózák verssé magyarázása azonban a kisebbik baj; a nagyobbik az, hogy az így értelmezett versek magyarázataiban a valódi versek is prózának mutatkoznak. Petőfi Sándor *Járnak-kelnek sokan zöld erdőben...* című költeményét Kecskés óriási apparátussal vizsgálta, minden egyes soráról 190 rubrikát tartalmazó „nyomatékozhatósági táblázatot” készített, plusz összesítő táblázatot és ezek eredményeit grafikonokon is szemléltette. Ezt követően 8 különböző személy szövegmondása alapján mingográf-felvételeket készített e versről, s ezek adatait statisztikailag összesítette. E hatalmas, a beavatottak körén kívüliek számára teljesen áttekinthetetlen és érthetetlen számoszlop-erdőből azután az ő számára az a következtetés adódott, hogy az adatok egy olyan metrum „lehetséges megvalósulását sejtetik” (178.), amely tökéletesen megfelel saját „szólamtagolási” prekonceptiójának. Eszerint a *Járnak-kelnek sokan zöld erdőben...* sorai egy olyan metrumhoz igazodnának, amelyben szabadon-véletlenszerűen keveredhetnek a 4 | 4 | 2, 4 | 2 | 4 és 4 | 3 | 3 tagolódású ütemkapcsolatok.

A szöveg maga – ezt mindenféle „nyomatékozhatósági táblázatok” és mingográf-felvételek nélkül egy diák az ujjain is kiszámolhatja – következetesen csak a 4 || 6 tagolásnak enged:

Járnak-kelnek sokan zöld erdőben;	4 6
Vagyon a nap éppen lemenőben.	4 6
Rózsákat fest utósó sugára	4 6
Dombtetőre, lombok sudarára	4 6

és így tovább, a metszet így sehol nem hibázik. A 6 szótagos egységek viszont se 4 || 2, 2 || 4, se 3 || 3 megosztásban nem tagolhatók úgy, hogy bár a minimális – 70%-os – metrikusság igényének megfeleljenek. Kecskés tehát – hiszen koncepciója ezt megengedi – szabadon váltakoztatja e három variációt, mint egyenértékű „mértékváltozatot”, s ahol a szöveg egyiknek sem enged, szóátvágásos ütemeket feltételez:

Semhogy rajta megörven dezzenek	4 3 3
Nap lementén van gyönyő rüségem	4 3 3

A hat szótagos félsorok tehát ilyen módon háromféle, különböző nagyságú ütem három változatban lehetséges kapcsolódását mutatnák: 4 || 2, 2 || 4 és 3 || 3, azaz:

A		B
B		A
C		C

Csakhogy – amint erre már régóta felhívtuk a figyelmet¹⁶ – az effajta „háromelemű háromvariációs ütempárok” egy olyan alakzatot képviselnek, melynek versjellege már nincsen. Megengedve, hogy a versben három eltérő nagyságú ütem háromféle változatban sorakozzon egymás után, ezzel egy olyan szabályt rögzítünk, melynek bármilyen prózai szöveg eleget tehet, különösen, ha egy helyen met-szethatár-átlépéssel lehet számolni. E kötelmeknek – talá-lomra kiemelt példával – megfelel a Magyar Hírlap 1984. április 25-i számának 7. oldalán olvasható, *Növekvő árbevétel* című MTI-tudósítás is:

Az Áfész-ek, szövetkezeti	4 5
vállalatok fejlődése az	4 5
elmúlt hóna pokban felgyorsult, mind	4 6
többen ismerik fel közülük,	5 4
hogy fokozott rugalmassággal,	4 5

¹⁶ Vö. Szepes Erika–Szerdahelyi István: *Verstan*. Bp. 1981. 387–389.

szervezeti korszerűsítéssel	4 6
fokozhatják eredményeiket — stb.	4 6

Mint látható, itt a 4, 5 és 6 szótagos egységek az alábbi három változatban kapcsolódnak:

4 5	A B
5 4	B A
4 6	A C

Elvontan tekintve metrikus formának is tetszhetne, s vannak is, akik feltételeznek effajta versformákat; gyakorlatilag viszont próza. Ugyanilyen — sőt, még szimmetrikusabb — alakzatba rendezhető a fenti tétel is:

Megengedve, hogy a versben	4 4
három eltérő	2 3
nagyságú ütem	3 2
háromféle változatban	4 4
sorakozzon egymás után,	4 4
ezzel egy olyan	3 2
szabályt rögzítünk,	2 3
melynek bármilyen	2 3
prózai szöveg	3 2
eleget tehet,	3 2
különösen, ha egy helyen	4 4
metszethatár- átlépéssel	4 4
lehet számolni	2 3

Ez az „ütemrend” pontosan úgy fest, ahogyan Kecskés András értelmezi a Petőfi-versben a középmeteszeti utáni „ütem-párokat”:

A B
B A
C C

S ha itt ellenem vethető — joggal —, hogy a Petőfi-vers félsorainak Kecskés által adott értelmezése hiába foglalható ugyanolyan algebrai képletbe, mint az én prózai szövegem „ütemrendje”, a Petőfi-versnél minden 2-2 ütem szótagszámának összege 6, míg az én szövegemnél ilyen szabály nem

mutatkozik, ez az ellenvetés éppen mellettem szól. Azt igazolja, hogy a Petőfi-vers sorai 4 || 6 szótagos ritmusegységekre épülnek, s ezek nem bonthatók kisebb ütemekre – a bontás olyan képlethez vezet, amilyen prózaszövegekben is fellelhető. S ebből logikusan következik a kérdés: mire jó, ha a verstan olyan képletekkel áll elő, amelyek nem megvilágítják, hanem a rendezetlenség látszatával elfedik a költemények ritmikai rendjét? Miféle ritmus az, amelynek szabályos ismétlődésrendje csak akkor válik érzékelhetővé, ha – két-két ütemet mindig összeadva – egy számolási műveletet is elvégzünk?

6.

A fenti kérdésekre eléggé nyilvánvaló a válasz – nézzünk inkább szembe Kecskés András kérdésével, amely így hangzik: „Szükséges-e a verstan, kell-e »tudományos« kutatás egy olyan jelenséghez, melynek meghatározásához elég, ha tud az ember szótagolni és húszig számolni?”¹⁷

E kérdés éle azok ellen irányul, akik úgy vélik, ha egy vers ütemezése olyan egyszerű, amilyen a fenti Petőfi-költeményé, akkor – az ütemrend leírásának szintjén – nincs más dolguk, mint megállapítani a 4 || 6 sorozatosságot, s fölösleges ezt elfedő „bonyolult” – aritmikus – tagolódási alakzatokat kielemezni a szövegből. S igenis vállalom kérdésére az igenlő választ, mert az a meggyőződésem, hogy a tudományos módszernek nem az az ismérve, hogy kellően bonyolult, hanem az, hogy megfelel a maga sajátos tárgyának. Akad a verstanban is éppen elég, a fentinél jóval bonyolultabb, ma még megoldatlan kérdés, nincs szükségünk arra, hogy tudományos tekintélyünk érdekében az egyszerű problémákat is bonyolulttá tudományoskodjunk.

Kecskés András a mai magyar verstani szakirodalom legtermékenyebb és leginvenciózusabb képviselőinek egyike;

¹⁷ „Az idő és hírnév”, i. m. 136.

szorgalma és tehetsége nagy hasznára lehetne e tudomány-
ágnak. Nem mindegy, milyen úton halad további munkássá-
gában. A fenti bírálatot az a szándék vezérli, hogy mai el-
gondolásainak legalapvetőbb ellentmondásait nyíltan elébe
tárva fogalmi apparátusának és érvrendszerének felülvizs-
gálatára készítse, s ezáltal hozzájáruljon ahhoz, hogy képes-
ségeit – közös hasznunkra – maximálisan kibontakoztassa.
(Akadémiai Kiadó, 1984.)

SZERDAHELYI ISTVÁN